

# ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΥΛΙΚΟ ΓΙΑ ΤΟΝ ΣΕΞΙΣΜΟ & ΤΗΝ ΙΣΟΤΗΤΑ ΤΩΝ ΦΥΛΩΝ

---

## Οδηγίες προς τον/την εκπαιδευτικό

### **Βάσια Τσάμη**

Μεταδιδακτορική ερευνήτρια,  
Διδάσκουσα Κοινωνιογλωσσολογίας στο Τμήμα  
Εκπαίδευσης και Αγωγής στην Προσχολική Ηλικία  
του Πανεπιστημίου Αθηνών

### **Νικολέττα Παναγάκη**

Υποψήφια διδακτορίσσα Κοινωνιογλωσσολογίας  
του Τμήματος Φιλολογίας του Πανεπιστημίου  
Πατρών



για τη μελέτη & την αντιμετώπιση  
της ακροδεξιάς

Στην Ελλάδα και άλλες χώρες έχουν δημοσιοποιηθεί φαινόμενα λεκτικών επιθέσεων, σεξουαλικών κακοποιήσεων και βιασμών. Η καταγγελία της Σοφίας Μπεκατώρου αποτέλεσε την αφορμή ώστε να ακολουθήσουν πολλές ακόμα αντίστοιχες καταγγελίες λεκτικών, σωματικών ή/και σεξουαλικών επιθέσεων. Πίσω από αυτά τα περιστατικά βρίσκονται σε πολλές περιπτώσεις πτυχές της έμφυλης βίας, αναδεικνύοντας διάφορα φαινόμενα σεξισμού. Σύμφωνα με το ερευνητικό και υποστηρικτικό κέντρο ΔΙΟΤΙΜΑ,<sup>1</sup> ο όρος σεξισμός

χρησιμοποιείται για να περιγράψει το σύνολο των (κοινωνικών, οικονομικών, πολιτικών, δικαστικών, συμβολικών) θεσμών, αλλά και ατομικών ή συλλογικών συμπεριφορών, που εκφράζουν, δεικνύουν και νομιμοποιούν την κυριαρχία των ανδρών σε βάρος των γυναικών.

Αναμφισβήτητα, ο σεξισμός έχει πολλές εκφάνσεις και εκδηλώνεται με πολλούς διαφορετικούς τρόπους. Στον σεξισμό, λοιπόν, εντάσσονται διάφορες μορφές έμφυλης βίας, όπως οι λεκτικές επιθέσεις, οι διακρίσεις, η ψυχολογική και σωματική βία, η σεξουαλική παρενόχληση, ο βιασμός και ο φόνος με έμφυλα κίνητρα (π.χ. γυναικοκτονία). Όλα τα παραπάνω τροφοδοτούνται από έμφυλα στερεότυπα, φυσικοποιημένα και εμπεδωμένα με τρόπο που δύσκολα ανιχνεύονται.

Σε αυτό το πλαίσιο θεωρούμε καθοριστικό τον ρόλο της σχολικής εκπαίδευσης και την ετοιμότητα των εκπαιδευτικών ώστε να επιτευχθεί η ενδυνάμωση των κριτικών αντανεκλαστικών των μαθητών/τριών. Η ανάγκη για εκπαιδευτικό υλικό προσανατολισμένο προς μια τέτοια κατεύθυνση γίνεται όλο και πιο επιτακτική, αν αναλογιστούμε ότι

στα ελληνικά δεδομένα η καταγραφή και η χαρτογράφηση των σχολικών προγραμμάτων και εγχειριδίων που ασχολούνται με τις έμφυλες ταυτότητες και τη σεξουαλική εκπαίδευση παρουσιάζουν κενά, ενώ οι σχετικές προσπάθειες είχαν πάντοτε έναν αποσπασματικό χαρακτήρα.<sup>2</sup>

(Καραγιάννη κ.ά. 2018: 6)

<sup>1</sup> Πηγή: <https://diotima.org.gr/orologies/#1549466873604-d2a51892-12e5>.

<sup>2</sup> Βλ. επίσης, έρευνες του Κέντρου Ερευνών για Θέματα Ισότητας (<https://www.kethi.gr/>).

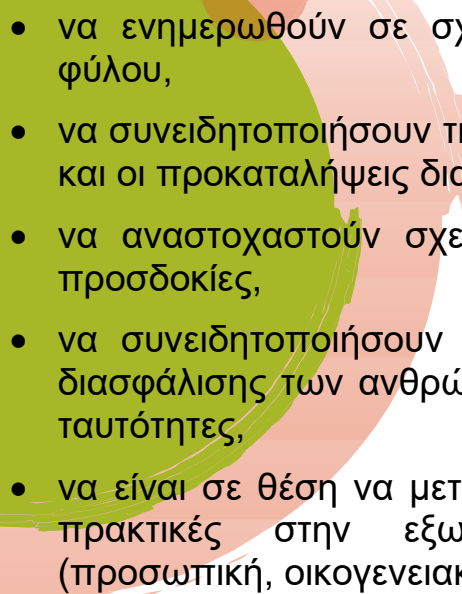
Ο γενικότερος σκοπός ενός τέτοιου εγχειρήματος περιλαμβάνει την ενημέρωση, την ευαισθητοποίηση και την ενδυνάμωση των μαθητών/τριών, ώστε να μπορούν να επεξεργάζονται και να αναστοχάζονται κριτικά πάνω σε θέματα που σχετίζονται με το φύλο, στη σύγχρονη κοινωνιογλωσσική πραγματικότητα. Αυτό θα μπορούσε να πραγματοποιηθεί στο πλαίσιο του *κριτικού γραμματισμού* (critical literacy), ο οποίος αποσκοπεί στον προσανατολισμό των εκπαιδευτικών προγραμμάτων σε αναλύσεις που αποκαλύπτουν τον τρόπο με τον οποίο τα κείμενα ενισχύουν (συχνά υπόρρητα και καλυμμένα) κοινωνιογλωσσικές ανισότητες, διακρίσεις, φαινόμενα ρατσισμού, σεξισμού κ.λπ. (Fairclough 1995: 217). Ένα πρόγραμμα κριτικού γραμματισμού στοχεύει οι μαθητές/τριες να είναι σε θέση να αναγνωρίζουν, να αμφισβητούν και να επιχειρούν να μεταβάλλουν τις κοινωνιογλωσσικές ανισότητες που αναπαράγονται μέσα από τις γλωσσικές, επικοινωνιακές και κειμενικές συμβάσεις (Clark & Ivanič 1999: 64, 240-241). Οι μαθητές/τριες, καλλιεργώντας τον κριτικό τους γραμματισμό, μπορούν να προσεγγίσουν την κοινωνική πραγματικότητα και τις κοινωνιογλωσσικές δομές όχι ως φυσικά, δεδομένα και αμετάβλητα στοιχεία, αλλά ως φυσικοποιημένες καταστάσεις υπό διαρκή διαπραγμάτευση και μεταβολή (Fairclough 1989: 239).

Εστιάζοντας το ενδιαφέρον μας σε θέματα φύλου, κείμενα τα οποία εμπεριέχουν σεξιστικές θέσεις και πρακτικές ή κείμενα τα οποία στοχοποιούν την ύπαρξη αυτού του φαινομένου μπορούν να αποτελέσουν ενδιαφέρον και αποκαλυπτικό εκπαιδευτικό υλικό ώστε να συζητηθούν στην τάξη τέτοιου είδους θέματα.

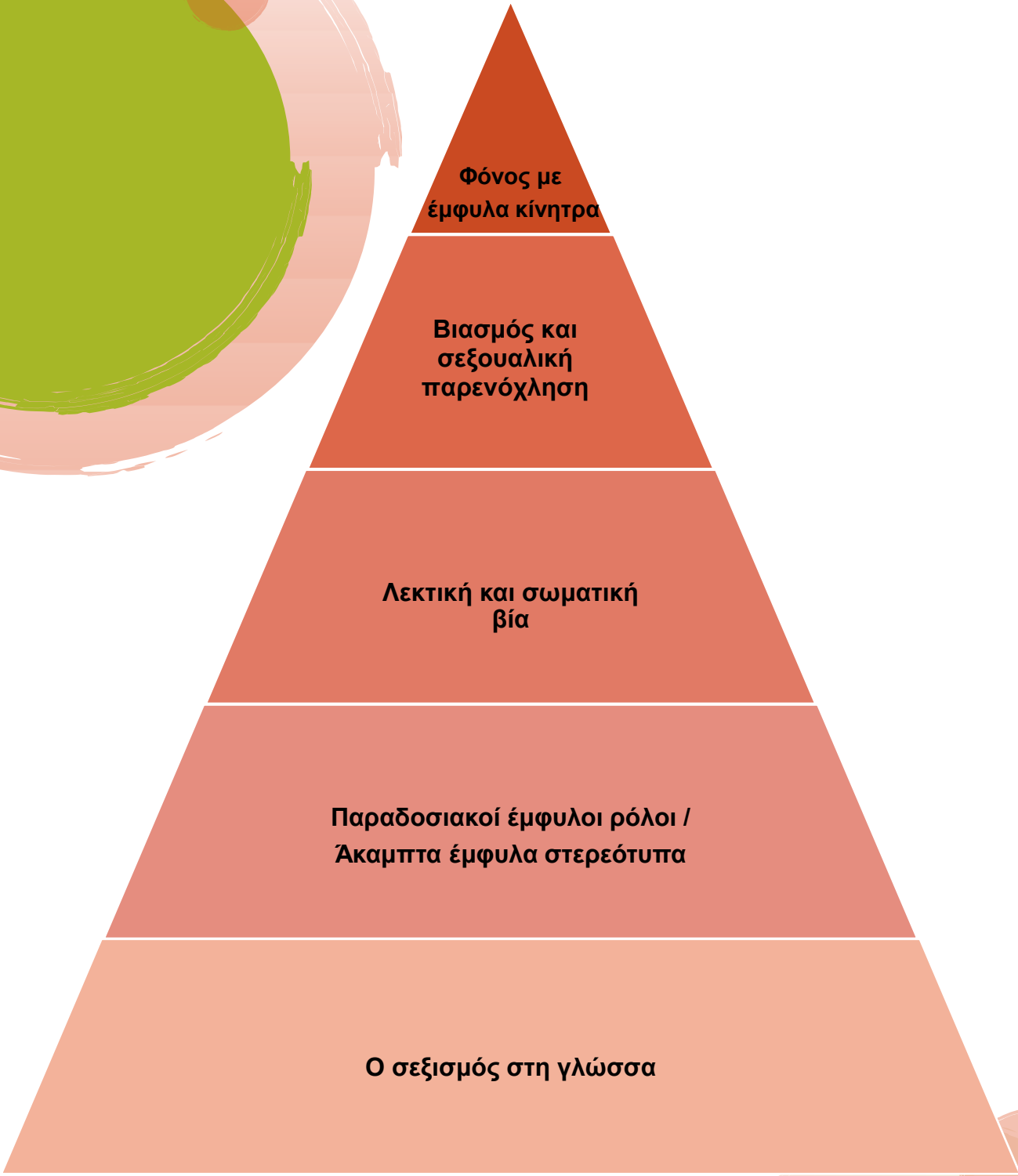
Ειδικότερα, οι διδακτικοί στόχοι μας μπορούν να διατυπωθούν ως εξής:

Στόχος είναι οι μαθητές/τριες:

- να αποκτήσουν επίγνωση των έμφυλων στερεοτύπων που κυκλοφορούν και (ανα)παράγονται,
- να προβληματιστούν αναφορικά με την κατασκευή των στερεοτύπων αυτών και την επιτέλεσή τους – πολλές φορές με έμμεσους και καλυμμένους τρόπους,
- να συνειδητοποιήσουν την έκταση των έμφυλων στερεοτύπων τόσο σε ανεπίσημες επικοινωνιακές περιστάσεις της καθημερινότητάς μας όσο και σε διάφορα κείμενα που μας περιβάλλουν (π.χ. ειδησεογραφικά κείμενα, έντυπες και τηλεοπτικές διαφημίσεις, θεσμικά κείμενα, χιουμοριστικά memes),

- 
- να ενημερωθούν σε σχέση με θέματα προσδιορισμού και ταυτότητας φύλου,
  - να συνειδητοποιήσουν τις διαδικασίες με τις οποίες τα έμφυλα στερεότυπα και οι προκαταλήψεις διαμορφώνουν τις στάσεις μας,
  - να αναστοχαστούν σχετικά με τις έμφυλες νόρμες και τις κοινωνικές προσδοκίες,
  - να συνειδητοποιήσουν τη σημασία της ισότητας και τη σπουδαιότητα διασφάλισης των ανθρώπινων δικαιωμάτων ανεξάρτητα από τις έμφυλες ταυτότητες,
  - να είναι σε θέση να μετασχηματίσουν την ενδοσχολική αυτή εμπειρία σε πρακτικές στην εξωσχολική, καθημερινή τους πραγματικότητα (προσωπική, οικογενειακή, κοινωνική και μελλοντικά εργασιακή).

Με αυτόν τον τρόπο θα είναι σε θέση να συνειδητοποιήσουν πώς τα έμφυλα στερεότυπα οικοδομούν «μια ολόκληρη πυραμίδα σεξισμού, μισογυνισμού, έμφυλης τοξικότητας και βίας» και να προχωρήσουν σε δράσεις αμφισβήτησης και αποδόμησης αυτής της γλωσσικής και κοινωνικής κατασκευής (Κοσμάτος κ.ά. 2020: 7).



**Φόνος με  
έμφυλα κίνητρα**

**Βιασμός και  
σεξουαλική  
παρενόχληση**

**Λεκτική και σωματική  
βία**

**Παραδοσιακοί έμφυλοι ρόλοι /  
Άκαμπτα έμφυλα στερεότυπα**

**Ο σεξισμός στη γλώσσα**

Αναπροσαρμόζοντας την πυραμίδα που προτείνουν οι Κοσμάτος κ.ά. (2020: 71), διαμορφώσαμε αντίστοιχες διδακτικές ενότητες οι οποίες πραγματεύονται θέματα έμφυλου ρατσισμού και καλύπτουν από πιο «ήπιες» και «αθώες» μορφές σεξισμού μέχρι πιο σοβαρές και αξιόποινες πράξεις. Μέσα από αυτή την ιεράρχηση, οι μαθητές/τριες μπορούν να αποκτήσουν μια συνολική εικόνα για τους τρόπους εκδήλωσης του σεξισμού και συγχρόνως να συνειδητοποιήσουν τον βαθμό σοβαρότητας κάθε εκδήλωσης σεξισμού. Συνολικά, διαμορφώσαμε έξι διδακτικές ενότητες τις οποίες μπορείτε να βρείτε στην ιστοσελίδα του [«Σημείου για τη μελέτη και την αντιμετώπιση της ακροδεξιάς»](#).

Τέτοιου είδους θεματικές μπορούν να ενταχθούν στη διδακτική διαδικασία με αφορμή θέματα της επικαιρότητας, περιστατικά της σχολικής πραγματικότητας, κείμενα από σχετικά γνωστικά αντικείμενα, σχολικές εκδηλώσεις, εορτασμούς παγκόσμιων ημερών ή εβδομάδων. Στόχος μας είναι να δώσουμε βασικές και ενδεικτικές κατευθύνσεις στους/στις εκπαιδευτικούς και να τους/τις εμπνεύσουμε να διαμορφώσουν το δικό τους διδακτικό υλικό, λαμβάνοντας υπόψη παράγοντες, όπως η ηλικία, τα ενδιαφέροντα και η δυναμική των μαθητών/τριών τους.

Προτείνουμε τέτοιου είδους διδακτικά υλικά να υλοποιούνται στο πλαίσιο της *ομαδοσυνεργατικής εκμάθησης και διδασκαλίας* (cooperative learning and teaching). Στα θετικά στοιχεία που χαρακτηρίζουν την συγκεκριμένη προσέγγιση, συγκαταλέγονται: πρώτον, η όσο το δυνατόν δυναμικότερη εμπλοκή των ίδιων των μαθητών/τριών στη μαθησιακή διαδικασία και δεύτερον, η καλλιέργεια της συνεργατικότητας, της αλληλεπίδρασης μεταξύ των μαθητών/τριών, της διαλλακτικότητας και της διαπραγμάτευσης για την επίτευξη ενός κοινού σκοπού (Hamayan & Perlman 1990, Ματσαγγούρας 2000: 29-31, Ματσαγγούρας 2004: 509-536, Richards & Rodgers 2014: 244-258). Με αυτόν τον τρόπο, αναπτύσσονται τόσο οι δεξιότητες μάθησης (π.χ. κριτική σκέψη) όσο και οι διαπροσωπικές και κοινωνικές δεξιότητες των μαθητών/τριών (π.χ. συνεργασία, ενσυναίσθηση).

Βασικό περιορισμό για την υλοποίηση του προτεινόμενου διδακτικού υλικού θεωρούμε ότι συνιστούν οι συχνά αρνητικές στάσεις και οι επιφυλάξεις των εκπαιδευτικών. Οι συζητήσεις για θέματα σεξισμού και ρατσισμού συχνά μπορεί να θεωρούνται από τους/τις εκπαιδευτικούς «ακατάλληλες» και «επικίνδυνες» για την «ομαλή» και «ελεγχόμενη» λειτουργία της τάξης. Με άλλα λόγια, οι

εκπαιδευτικοί φαίνεται να προτιμούν περισσότερο την ιδεολογική ουδετερότητα της διδακτικής διαδικασίας ώστε να μην επηρεαστεί η σύνθεση και η δυναμική της τάξης (Τσάμη κ.ά. 2019). Υπό αυτή την έννοια, το παρόν διδακτικό υλικό φιλοδοξεί να πείσει τους/τις εκπαιδευτικούς ότι είναι σημαντικότερη η ευαισθητοποίηση των μαθητών/τριών σε θέματα κοινωνικών διακρίσεων και ανισοτήτων από την διατήρηση ενός «ιδεολογικά διαχειρίσιμου» κλίματος στην τάξη. Αξίζει δε να σημειωθεί ότι η «ομαλή» και «ελεγχόμενη» ιδεολογική διαχείριση της τάξης πολλές φορές αποσιωπά ή/και αναπαράγει γλωσσικά, κοινωνικά και έμφυλα στερεότυπα και φυσικοποιεί κοινωνικές ανισότητες και διακρίσεις (Τσάκωνα κ.ά. 2020).

Στο παρόν υλικό περιλαμβάνονται τρεις διδακτικές ενότητες για τον σεξισμό και την ισότητα των φύλων, οι οποίες απευθύνονται στις τρεις τάξεις του Γυμνασίου:

<b>Διδακτική ενότητα:</b>	<b>Προτεινόμενες τάξεις:</b>
<b>Η γλώσσα διακρίνει τους ανθρώπους ανάλογα με το φύλο τους</b>	Α΄, Β΄ και Γ΄ Γυμνασίου
<b>Στερεότυπα για άντρες και γυναίκες</b>	
<b>Λεκτική και σωματική βία</b>	

Παρακάτω, δίνουμε κάποιες επιμέρους οδηγίες συνοδευτικές προς το διδακτικό υλικό.

**Ενότητα 1<sup>η</sup>: Η γλώσσα διακρίνει τους ανθρώπους ανάλογα με το φύλο τους**

**Προτεινόμενες τάξεις: Α΄, Β΄ και Γ΄ Γυμνασίου**

**Προτεινόμενες διδακτικές ώρες: Δύο (2)**

**1<sup>η</sup> διδακτική ώρα**

- Κατά την έναρξη της διδακτικής ώρας σας προτείνουμε να κάνετε μια σύντομη εισαγωγή στο θέμα της ενότητας και να αναφέρετε τους στόχους της. Σε αυτό το σημείο, θα σας δοθεί η ευκαιρία να διαπιστώσετε τον βαθμό εξοικείωσης των

μαθητών/τριών σας με θέματα που αφορούν τη σχέση της γλώσσας με διάφορες αντιλήψεις σχετικές με το φύλο.

- Στη συνέχεια, οι μαθητές/τριες μπορούν να προσδιορίσουν τον όρο **σεξισμός** (δίνεται ενδεικτικός ορισμός) και μπορείτε να τον επεξηγήσετε περαιτέρω, αν χρειαστεί.
- Έπειτα, μπορείτε να ξεκινήσετε σε συνεργασία με τους/τις μαθητές/τριές σας την **πρώτη δραστηριότητα**, η οποία έχει ως στόχο να προσέξουν οι μαθητές/τριες τη χρήση του αρσενικού γένους για την αναφορά τόσο στα αγόρια όσο και στα κορίτσια και να εντοπίσουν τις αντιλήψεις που κρύβονται πίσω από αυτή τη γενικευτική χρήση του αρσενικού γένους.
- Ακολουθεί η **δεύτερη δραστηριότητα**, όπου οι μαθητές/τριες καλούνται να μελετήσουν εκφράσεις που αναφέρονται σε επαγγέλματα γυναικών και να συζητήσουν τα ερωτήματα που ακολουθούν, καταλήγοντας στα στερεότυπα που αφορούν τα επαγγέλματα και τα διακρίνουν σε γυναικεία και αντρικά. Εδώ, οι μαθητές/τριες με την καθοδήγησή σας, μπορούν να παρατηρήσουν τις καταλήξεις των επαγγελμάτων και να εντοπίσουν τα νοήματα που κρύβονται σε αυτές: π.χ. καταλήξεις αρσενικού γένους σε επαγγέλματα υψηλού κύρους και καταλήξεις με υποτιμητική χροιά σε επαγγέλματα χαμηλού κύρους.
- Στην **τρίτη δραστηριότητα** οι μαθητές/τριες καλούνται να διαβάσουν προσεκτικά ορισμένες εκφράσεις που παραπέμπουν σε στερεότυπα για τα δύο φύλα και να συζητήσουν με αφορμή τις ερωτήσεις που ακολουθούν. Στις εκφράσεις που δίνονται οι μαθητές/τριες μπορούν να δώσουν έμφαση σε στοιχεία, όπως το νόημα της φράσης «αντρίκεια λόγια», τη γενικευτική χρήση του ρήματος «επανδρώνεται», την υποτιμητική χροιά του όρου «γυναικάκι» καθώς και τη χρήση του επιθέτου του συζύγου και για τη σύζυγο. Η δραστηριότητα ολοκληρώνεται με παραδείγματα των ίδιων των μαθητών/τριών τα οποία μπορείτε να καταγράφετε στον πίνακα.
- Η **τέταρτη δραστηριότητα** περιλαμβάνει τίτλους άρθρων από διαδικτυακά ενημερωτικά μέσα. Οι μαθητές/τριες καλούνται να εντοπίσουν τον τρόπο που παρουσιάζονται οι άντρες και οι γυναίκες σε αυτούς και να καταλήξουν στις απόψεις που αναπαράγονται για τα δύο φύλα. Για παράδειγμα, οι μαθητές/τριες μπορούν να προσέξουν την έμφαση στην εξωτερική εμφάνιση της 17χρονης του πρώτου παραδείγματος η οποία φαίνεται να έρχεται σε αντίθεση με την ευφυΐα της, τη χρήση του ρήματος «ξεσκονίζω» στο δεύτερο παράδειγμα ή τη σύνδεση της ζήλιας με το γυναικείο φύλο κλπ. Εντοπίζοντας τα στοιχεία που αναφέρονται στην εμφάνιση των



γυναικών καθώς και τις συνήθειες που αποδίδονται συνήθως στις γυναίκες, οι μαθητές/τριες μπορούν να προβληματιστούν σχετικά με τους λόγους που τα παραπάνω χαρακτηριστικά συνδέονται με το γυναικείο φύλο με φυσικοποιημένο τρόπο.

## 2<sup>η</sup> διδακτική ώρα

- Κατά τη δεύτερη διδακτική ώρα, οι μαθητές/τριες μπορούν να ξεκινήσουν με μία ανακεφαλαίωση/υπενθύμιση όσων συζητήσατε την προηγούμενη ώρα.
- Στη συνέχεια, οι μαθητές/τριες θα είναι σε θέση να εντοπίζουν (με τη βοήθεια σας, όπου χρειάζεται) τα στερεότυπα που κρύβονται στις εκφράσεις της **πέμπτης δραστηριότητας**. Εδώ δίνεται η δυνατότητα να συζητήσετε περαιτέρω και στερεότυπα που αφορούν τους άντρες ή τους/τις ομοφυλόφιλους/ες. Για παράδειγμα, στη φράση «οι άντρες δεν κλαίνε» υπονοείται ότι οι άντρες είναι περισσότερο σκληροί, λιγότερο συναισθηματικοί και επομένως το να κλαίνε φαίνεται να υποβιβάζει τον ανδρισμό τους. Επίσης, στη φράση «Ομολόγησε ότι είναι ομοφυλόφιλος» με τη χρήση του ρήματος «ομολόγησε» φαίνεται να αντιμετωπίζεται η ομοφυλοφιλία ως επιλήψιμη και ποινικοποιημένη πράξη.
- Τέλος, στην **έκτη δραστηριότητα**, οι μαθητές/τριες καλούνται να εργαστούν ομαδικά για να σκεφτούν και να καταγράψουν εκφράσεις που σχετίζονται με το φύλο και μπορούν να προσβάλλουν ή να ενοχλήσουν τον/την αποδέκτη τους, να δηλώσουν αν οι εκφράσεις αυτές απευθύνονται σε αγόρια ή κορίτσια και να εντοπίσουν σε ποια στοιχεία των ατόμων εστιάζουν και γιατί. Κατά την ολοκλήρωση της δραστηριότητας κρίνουμε χρήσιμο να ζητήσετε από τις ομάδες να επιλέξουν έναν/μία εκπρόσωπό τους που θα παρουσιάσει τις απαντήσεις τους στην τάξη. Οι εκφράσεις και οι ερμηνείες που θα παρουσιαστούν ίσως αποτελέσουν αφορμή για περαιτέρω συζήτηση και ανακάλυψη επιπλέον στερεοτύπων και πτυχών του γλωσσικού σεξισμού.

## Ενότητα 2<sup>η</sup>: Στερεότυπα για άνδρες και γυναίκες

Προτεινόμενες τάξεις: Α΄, Β΄ και Γ΄ Γυμνασίου

Προτεινόμενες διδακτικές ώρες: Δύο (2)

### 1<sup>η</sup> διδακτική ώρα

- Κατά την πρώτη διδακτική ώρα σας προτείνουμε να ξεκινήσετε με μια σύντομη εισαγωγή στο θέμα της ενότητας και τους στόχους της. Εδώ μπορείτε να δώσετε ιδιαίτερη έμφαση στο γεγονός ότι από μικρή ηλικία ερχόμαστε σε επαφή με στερεότυπα για τα δύο φύλα, με αποτέλεσμα να θεωρούμε φυσικές και αναμενόμενες συγκεκριμένες αναπαραστάσεις για τους άντρες και τις γυναίκες.
- Έπειτα, μπορείτε να περάσετε στην **πρώτη δραστηριότητα**, όπου με τη βοήθεια των εικόνων οι μαθητές/τριες θα εντοπίσουν στερεότυπα που αφορούν τα χρώματα που θεωρείται ότι ενδυματολογικά μπορούν να φορούν τα αγόρια ή τα κορίτσια. Εδώ, οι μαθητές/τριες μέσα από τη συζήτηση αναμένεται να κατανοήσουν ότι η επιλογή του γαλάζιου για τα αγόρια και του ροζ για τα κορίτσια δεν επιβάλλεται από εγγενή χαρακτηριστικά τους αλλά προέρχεται από κοινωνικές κατασκευές που διακρίνουν τα δύο φύλα.
- Αντίστοιχα, στη **δεύτερη δραστηριότητα**, οι μαθητές/τριες, αφού παρατηρήσουν τις εικόνες που προέρχονται από δύο διαφημιστικά μηνύματα, καλούνται να εντοπίσουν τα στερεότυπα που σχετίζονται με τα παιχνίδια που παίζουν ή που θεωρείται αναμενόμενο να παίζουν τα κορίτσια και τα αγόρια. Εδώ μπορείτε να ζητήσετε από τους/τις μαθητές/τριές σας να αναφέρουν και άλλα παιχνίδια που ενδεχομένως παίζουν και οι ίδιοι/ες. Είναι σημαντικό οι μαθητές/τριες να καταλήξουν σε κάποια συμπεράσματα για τα χαρακτηριστικά που αντανακλούν τα παιχνίδια αυτά για τα δύο φύλα. Για παράδειγμα, στα παιχνίδια που προβάλλονται στα διαφημιστικά μηνύματα φαίνεται ότι τα κορίτσια ενδιαφέρονται περισσότερο για την ομορφιά και γενικότερα την εξωτερική τους εμφάνιση, ενώ τα αγόρια φαίνεται ότι ελκύονται περισσότερο από τη δύναμη και τη βία.
- Προχωρώντας στην **τρίτη δραστηριότητα**, οι μαθητές/τριες καλούνται μέσα από την παρατήρηση συγκεκριμένων εικόνων να εντοπίσουν και να συζητήσουν τις απόψεις που προβάλλονται για την κοινωνική θέση της γυναίκας και του άντρα στην ενήλικη ζωή τους. Ολοκληρώνοντας τη δραστηριότητα αυτή, θεωρούμε σκόπιμο,

τόσο μέσα από τα συγκεκριμένα παραδείγματα όσο και μέσα από παραδείγματα που μπορείτε να τους ζητήσετε να αναφέρουν από το ευρύτερο περιβάλλον τους, οι μαθητές/τριες να κατανοήσουν ποια είναι η θέση της γυναίκας στη σύγχρονη κοινωνία. Με αφορμή αυτή τη δραστηριότητα μπορείτε ακόμα να ενθαρρύνετε τους/τις μαθητές/τριες να συγκρίνουν τη θέση των δύο φύλων παλαιότερα και σήμερα ή ακόμα και να συγκεντρώσουν σχετικές πληροφορίες.

## 2<sup>η</sup> διδακτική ώρα

- Κατά την έναρξη της δεύτερης διδακτικής ώρας κρίνουμε σκόπιμο να ξεκινήσετε με μια αναφορά στα θέματα που συζητήσατε κατά την προηγούμενη ώρα.
- Στη συνέχεια, μπορείτε να προχωρήσετε στην **τέταρτη δραστηριότητα**, όπου οι μαθητές/τριες καλούνται, αφού διαβάσουν τα δύο κείμενα, να εντοπίσουν και να συζητήσουν στερεότυπα που έχουν να κάνουν με τα επαγγέλματα που θεωρείται ότι ταιριάζουν με τα δύο φύλα.
- Στην **πέμπτη δραστηριότητα**, οι μαθητές/τριες καλούνται να συζητήσουν, με τη βοήθεια εικόνων, άλλα στερεότυπα που συνδέονται με τα δύο φύλα, όπως για παράδειγμα, τα χρώματα που γνωρίζουν, τα ρούχα που έχουν ή τον τρόπο που βλέπουν τον εαυτό τους, και να δώσουν και δικά τους παραδείγματα. Εδώ κρίνεται σκόπιμο να δώσετε ιδιαίτερη σημασία σε παραδείγματα που μπορούν να αναφέρουν οι μαθητές/τριες τα οποία καταρρίπτουν τα προβαλλόμενα στερεότυπα.
- Στη συνέχεια, για τις ανάγκες της **έκτης δραστηριότητας**, οι μαθητές/τριες καλούνται να χωριστούν σε ζευγάρια, να επιλέξουν έναν από τους χαρακτήρες που απεικονίζονται και να κάνουν έναν σύντομο διάλογο βασισμένο στις ερωτήσεις που δίνονται. Εδώ οι μαθητές/τριες είναι σκόπιμο να αντιληφθούν και να περιγράψουν τις απόψεις που υπάρχουν για το επάγγελμα που επέλεξαν και να συνειδητοποιήσουν ότι οι απόψεις αυτές δεν αποτελούν λογικά επιχειρήματα, αλλά στερεοτυπικές αντιλήψεις.
- Τέλος, στην **έβδομη δραστηριότητα**, οι μαθητές/τριες καλούνται να δημιουργήσουν ομάδες και να σχεδιάσουν εικόνες με αντίθετο περιεχόμενο από αυτές που προβάλλονται. Οι μαθητές/τριες μπορούν να παρουσιάσουν τις εικόνες τους στην τάξη και να συζητήσουν ποιες είναι οι διαφορές τους από τις αρχικές και ποιες απόψεις προωθούν για τη θέση των δύο φύλων στην κοινωνία.

### Ενότητα 3<sup>η</sup>: Λεκτική και σωματική βία

Προτεινόμενες τάξεις: Α΄, Β΄ και Γ΄ Γυμνασίου

Προτεινόμενες διδακτικές ώρες: Τρεις (3)

#### 1<sup>η</sup> διδακτική ώρα

- Αφού κάνετε μια σύντομη εισαγωγή στο θέμα και τους στόχους της ενότητας μπορείτε να ξεκινήσετε με την **πρώτη δραστηριότητα**, όπου οι μαθητές/τριες καλούνται να διαβάσουν αποσπάσματα από τη συνέντευξη μιας ηθοποιού-θύμα ψυχολογικής και λεκτικής βίας και της απάντησης του σκηνοθέτη-θύτη. Οι ερωτήσεις που ακολουθούν μπορούν να συζητηθούν στην τάξη, δίνοντας ιδιαίτερη προσοχή στον τρόπο που μπορεί να παρουσιάζεται ένα τέτοιο περιστατικό από τις δύο πλευρές και στα μηνύματα που περνούν οι δύο τοποθετήσεις.
- Στη **δεύτερη δραστηριότητα**, οι μαθητές/τριες καλούνται να παρακολουθήσουν ένα βίντεο και να συζητήσουν τις ερωτήσεις που ακολουθούν με ιδιαίτερη έμφαση στη θέση της γυναίκας στην οποία απευθύνεται και του τρίτου προσώπου που παρακολουθεί τη σκηνή.
- Ακολουθεί η **τρίτη δραστηριότητα**, όπου οι μαθητές/τριες καλούνται να παρακολουθήσουν ένα διαφημιστικό μήνυμα και να εντοπίσουν τα στερεότυπα που προωθούνται και τη μορφή βίας που ασκείται στη γυναίκα. Για παράδειγμα, οι μαθητές/τριες μπορούν να προσέξουν πως η γυναίκα αντιμετωπίζεται από τον σύζυγό της ως αντικείμενο, αναπαράγοντας το στερεότυπο που θέλει τη γυναίκα «κτήμα» του άντρα της. Ακόμα, οι μαθητές/τριες καλούνται να διαβάσουν και να σχολιάσουν, με αφορμή την τελευταία ερώτηση, ένα κείμενο που αφορά τη διακοπή της συγκεκριμένης διαφήμισης και τους λόγους που οδήγησαν σε αυτή την απόφαση.

#### 2<sup>η</sup> διδακτική ώρα

- Κατά την έναρξη της δεύτερης διδακτικής ώρας θεωρούμε σκόπιμο να κάνετε μια σύντομη αναφορά σε όσα συζητήθηκαν κατά την πρώτη ώρα.

- Στη συνέχεια, μπορείτε να προχωρήσετε στην **τέταρτη δραστηριότητα**, η οποία περιλαμβάνει ένα κείμενο που αναφέρεται σε ένα περιστατικό σωματικής βίας με θύμα έναν άντρα και θύτρια τη σύζυγό του. Εδώ οι μαθητές/τριες καλούνται να εντοπίσουν τα στερεότυπα που υπάρχουν για τους άντρες και τον βαθμό που αυτά εμποδίζουν έναν άντρα να καταγγείλει ένα περιστατικό βίας εις βάρος του. Εδώ είναι σημαντικό να κατανοήσουν οι μαθητές/τριες ότι η κάθε μορφής βία δεν προέρχεται πάντα από τους άντρες με αποδέκτριες τις γυναίκες, αλλά συμβαίνει και το αντίστροφο.
- Οι δύο δραστηριότητες που ακολουθούν απαιτούν κάποιο χρόνο ώστε οι μαθητές/τριες να συνεργαστούν και να δημιουργήσουν στη μία περίπτωση ένα τηλεοπτικό διαφημιστικό σποτ και στη δεύτερη μία αφίσα. Για τις ανάγκες αυτών των δραστηριοτήτων προτείνουμε να συζητήσετε με τους/τις μαθητές/τριές σας τα ζητούμενα και τον τρόπο με τον οποίο μπορούν να συνεργαστούν και να προετοιμάσουν μέρος των δραστηριοτήτων εκτός σχολικού χρόνου. Τα διαφημιστικά σποτ και οι αφίσες που θα δημιουργήσουν οι μαθητές/τριες θα παρουσιαστούν κατά την τρίτη διδακτική ώρα.
- Στην **πέμπτη δραστηριότητα**, οι μαθητές/τριες καλούνται να χωριστούν σε ομάδες, να εντοπίσουν σύγχρονες τηλεοπτικές διαφημίσεις και να βρουν σε αυτές στερεότυπα που αφορούν τα δύο φύλα. Ακολούθως, οι ομάδες των μαθητών/τριών καλούνται να δημιουργήσουν ένα δικό τους τηλεοπτικό σποτ για την ισότητα των φύλων, ακολουθώντας τις οδηγίες που δίνονται.
- Στην **έκτη δραστηριότητα**, οι μαθητές/τριες, διατηρώντας τις ίδιες ομάδες ή διαμορφώνοντας νέες, καλούνται να φτιάξουν μια αφίσα για να προωθήσουν την ισότητα των φύλων. Μπορείτε να τους/τις προτρέψετε να βρουν δημιουργικούς τρόπους ώστε να κάνουν την αφίσα τους ελκυστική.

### 3<sup>η</sup> διδακτική ώρα

- Κατά την τρίτη διδακτική ώρα, οι μαθητές/τριες καλούνται να παρουσιάσουν στην τάξη τα τηλεοπτικά διαφημιστικά σποτ που δημιούργησαν είτε ως ζωντανή παράσταση είτε βιντεοσκοπημένα με τη χρήση ενός υπολογιστή ή του προτζέκτορα της τάξης.

- Στη συνέχεια, καλούνται να παρουσιάσουν τις αφίσες τους, τις οποίες μπορούν να αναρτήσουν είτε σε έντυπη μορφή σε εμφανές σημείο στην αίθουσα είτε σε ηλεκτρονική μορφή στην ηλεκτρονική ιστοσελίδα του σχολείου.
- Και για τις δύο δραστηριότητες κρίνεται σκόπιμο οι μαθητές/τριες να συζητήσουν και να εκφράσουν τις απόψεις τους σχετικά με το αν ακολουθήθηκαν οι σχετικές οδηγίες και αν τα σποτ και οι αφίσες που έφτιαξαν ικανοποιούσαν τους σκοπούς της καμπάνιας της Επιτροπής για την Ισότητα των Φύλων.

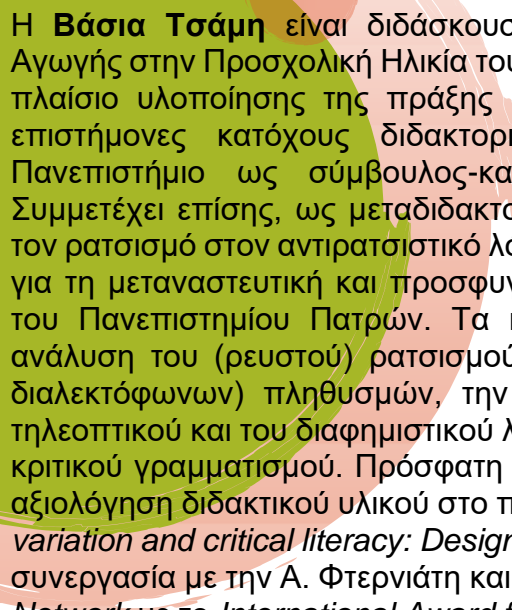
Στον πίνακα που ακολουθεί προτείνουμε κάποιες ιστοσελίδες για περαιτέρω εμβάθυνση σε θέματα που αφορούν τον σεξισμό και την ισότητα των φύλων. Από αυτές μπορείτε να αντλήσετε υλικό για περαιτέρω δράσεις και δραστηριότητες προσαρμοσμένες στις ανάγκες των μαθητών/τριών σας. Σε ορισμένες από τις ιστοσελίδες θα βρείτε, επίσης, ιδέες για φυσικές ή/και διαδικτυακές επισκέψεις ή για την διοργάνωση σχετικών ομιλιών στο σχολείο.

#### Χρήσιμοι σύνδεσμοι

Κέντρο Ερευνών για Θέματα Ισότητας:	<a href="https://www.kethi.gr/">https://www.kethi.gr/</a>
Κέντρο Γυναικείων Ερευνών και Μελετών ΔΙΟΤΙΜΑ:	<a href="https://diotima.org.gr">https://diotima.org.gr</a>
Σύνδεσμος Μελών Γυναικείων Σωματείων:	<a href="https://kakopoiisi.gr/kakopoiisi/">https://kakopoiisi.gr/kakopoiisi/</a>
Ιστότοπος κατά της Βίας των Γυναικών:	<a href="http://womensos.gr/">http://womensos.gr/</a>
Οργανισμός Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης:	<a href="https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra-2014-vaw-survey-factsheet_el.pdf">https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra-2014-vaw-survey-factsheet_el.pdf</a>
Διεθνής Αμνηστία:	<a href="https://www.amnesty.gr/action/campaigns/21966/sex-horis-synainesi-einai-viasmos">https://www.amnesty.gr/action/campaigns/21966/sex-horis-synainesi-einai-viasmos</a>
Το Χαμόγελο του παιδιού:	<a href="https://bit.ly/3xcx5Ne">https://bit.ly/3xcx5Ne</a>
Σεξουαλική κακοποίηση / Χρήσιμες πληροφορίες για εκπαιδευτικούς:	<a href="http://www.diapolis.auth.gr/diapolis_files/drasi6/a9.pdf">http://www.diapolis.auth.gr/diapolis_files/drasi6/a9.pdf</a>
Syntagma Watch:	<a href="https://www.syntagmawatch.gr/trending-issues/emfyli-via-sexismos-apo-ti-ritoriki-sti-viaii-praxi/">https://www.syntagmawatch.gr/trending-issues/emfyli-via-sexismos-apo-ti-ritoriki-sti-viaii-praxi/</a>
Χάινριχ Μπελ Ελλάδα, Η Συμμαχία των Φύλων:	<a href="https://bit.ly/3veNTBY">https://bit.ly/3veNTBY</a>

## Βιβλιογραφία:

- Clark, R. & Ivanič, R. (1999). "Editorial. Raising critical awareness of language: A curriculum aim for the New Millennium". *Language Awareness* 8 (2), 63-70.
- Fairclough, N. (1989). *Language and Power*. London & New York: Longman.
- Fairclough, N. (1995). *Critical Discourse Analysis: The Critical Study of Language*. London & New York: Longman.
- Καραγιάννη, Ε., Αναστασοπούλου, Ε., Δάντη, Α., Δοκοπούλου, Μ., Πανταζίδου, Μ., Χαραμής, Π., Χρουσαλά, Ρ. & Χρυσή, Β. (2018). *Οδηγός για την Ένταξη της Οπτικής του Φύλου στα Προγράμματα Σπουδών και στα Διδακτικά Βιβλία και Υλικά*. Αθήνα: Υπουργείο Παιδείας, Έρευνας και Θρησκευμάτων, Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής, Μονάδα: Εκπαιδευτική και Σχολική Δημοκρατία, Ισότητα Φύλων, Δικαιώματα.
- Κοσμάτος, Β., Νικολαΐδης, Γ. & Δεληστάθης, Α. (2020). *Η Ισότητα των Φύλων στην Εκπαίδευση Ενηλίκων. Οδηγός Υλοποίησης Εκπαιδευτικών-Επιμορφωτικών Δράσεων*. Θεσσαλονίκη: Συμμαχία των Φύλων, Ίδρυμα Χάινριχ Μπελ Ελλάδας.
- Τσάκωνα, Β., Καραχάλιου, Ρ. & Αρχάκης, Α. (2020). «Μετανάστευση και κριτικός γραμματισμός: Η περίπτωση του ρευστού ρατσισμού». Στο Σπύρος Σοφοκλέους (επιμ.), *Πρακτικά του 3<sup>ου</sup> Διεθνούς Συνεδρίου: «Γραμματισμός και Σύγχρονη Κοινωνία: Ταυτότητες, Κείμενα, Θεσμοί»*. Κύπρος, Λευκωσία, 11-12 Οκτωβρίου 2019, 525-539 (βλ. [http://www.pi.ac.cy/pi/files/epimorfosi/synedria/literacy/2019/3rd\\_Lit\\_Con\\_Proceedings.pdf](http://www.pi.ac.cy/pi/files/epimorfosi/synedria/literacy/2019/3rd_Lit_Con_Proceedings.pdf)).
- Τσάμη, Β., Καπογιάννη, Ε., Τσάκωνα, Β. & Αρχάκης, Α. (2019). «Το χιούμορ και η διδακτική του αξιοποίηση στο πλαίσιο του κριτικού γραμματισμού: Ανίχνευση των στάσεων των εκπαιδευτικών». Ανακοίνωση στο 14<sup>th</sup> International Conference on Greek Linguistics (ICGL14). Πάτρα, Ελλάδα, 5-8 Σεπτεμβρίου.
- Van Dijk, T.A. (1991). *Racism and the Press*. London: Routledge.



Η **Βάσια Τσάμη** είναι διδάσκουσα Κοινωνιογλωσσολογίας στο Τμήμα Εκπαίδευσης και Αγωγής στην Προσχολική Ηλικία του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών, στο πλαίσιο υλοποίησης της πράξης «Απόκτηση ακαδημαϊκής διδακτικής εμπειρίας σε νέους επιστήμονες κατόχους διδακτορικού». Παράλληλα, εργάζεται στο Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο ως σύμβουλος-καθηγήτρια και επιβλέπουσα διπλωματικών εργασιών. Συμμετέχει επίσης, ως μεταδιδακτορική ερευνήτρια στο πρόγραμμα «TRACE: Ανιχνεύοντας τον ρατσισμό στον αντιρατσιστικό λόγο: Μια κριτική προσέγγιση στον ευρωπαϊκό δημόσιο λόγο για τη μεταναστευτική και προσφυγική κρίση» (TRACE/HFRI-FM17-42, ΕΛΙΔΕΚ 2019-2022) του Πανεπιστημίου Πατρών. Τα κύρια ερευνητικά της ενδιαφέροντα περιλαμβάνουν την ανάλυση του (ρευστού) ρατσισμού εις βάρος μειονοτικών (μεταναστευτικών/προσφυγικών, διαλεκτόφωνων) πληθυσμών, την ανάλυση του χιουμοριστικού λόγου, την ανάλυση του τηλεοπτικού και του διαφημιστικού λόγου, καθώς και εκπαιδευτικές εφαρμογές στο πλαίσιο του κριτικού γραμματισμού. Πρόσφατη δημοσίευσή της για τον σχεδιασμό, την εφαρμογή και την αξιολόγηση διδακτικού υλικού στο πλαίσιο του κριτικού γραμματισμού (*Mass culture, language variation and critical literacy: Design, development and evaluation of a teaching intervention* σε συνεργασία με την Α. Φτερνιάτη και τον Α. Αρχάκη) βραβεύτηκε από το *The Learner Research Network* με το *International Award for Excellence* για το 2020.

Ηλεκτρονική διεύθυνση: [tsamibasil@gmail.com](mailto:tsamibasil@gmail.com)

Προσωπική ιστοσελίδα: <https://upatras.academia.edu/VasiaTsami>

Η **Νικολέττα Παναγάκη** είναι Υποψήφια Διδακτόρισα Κοινωνιογλωσσολογίας του Τμήματος Φιλολογίας του Πανεπιστημίου Πατρών και κάτοχος του μεταπτυχιακού διπλώματος «Σπουδές στην Εκπαίδευση» του Ελληνικού Ανοικτού Πανεπιστημίου. Η διδακτορική της διατριβή με τίτλο *Η σύγκρουση σε πολυπολιτισμικά σχολικά περιβάλλοντα στην Ελλάδα: Κριτική ανάλυση μαθητικών κειμένων για την προσφυγική κρίση* υποστηρίζεται από το Ελληνικό Ίδρυμα Έρευνας και Καινοτομίας, στο πλαίσιο της Δράσης «Υποτροφίες ΕΛ.ΙΔ.Ε.Κ. Υποψηφίων Διδακτόρων». Στα ερευνητικά της ενδιαφέροντα εντάσσονται η Κριτική Ανάλυση Λόγου, η ανάλυση του τηλεοπτικού και μαθητικού λόγου, η γλωσσική και πολιτισμική ετερότητα, η πολυπολιτισμικότητα των σύγχρονων κοινωνιών και των σχολείων, η κατασκευή πλειονοτικών και μειονοτικών (μεταναστευτικών) ταυτοτήτων, θέματα (ρευστού) ρατσισμού.

Ηλεκτρονική διεύθυνση: [nikoletta.pan@gmail.com](mailto:nikoletta.pan@gmail.com)

Προσωπική ιστοσελίδα: <https://upatras.academia.edu/NikolettaPanagaki>